

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 52 Volume: 10 Issue: 52
Ekim 2017 October 2017
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1867>

HALK HİKÂYESİNDEN TELEVİZYON DİZİLERİNE TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE YARDIMCI TİPİ THE HELPING CHARACTERS IN TURKISH FOLK CULTURE FROM FOLK STORIES TO TV SERIES

İsmail ABALI*

Öz

Değişim, binlerce yıldır yeryüzünde var olma savaşı veren insanoğlunun karşı karşıya kaldığı en önemli gerçeklerden biridir. Ortaya çıktığı ilk andan itibaren değişen tabiat ve tabiat öğelerine bağlı olarak düşünce ve yaşayış tarzını da değiştirmek zorunda kalan insanın bu değişim olgusu, sözlü ürünlerine de yansımıştır. Temelinde toplumun değişen ihtiyaçlarının söz konusu olduğu bu süreç maddenin masala, destandan halk hikâyesine dek sürmüştür ve elektronik çağa gelindiğinde yok olmak yerine şekil değiştirerek yaşamaya devam etmiştir. Bu bağlamdan hareketle çalışmamızda, Türk anlatılarında karşımıza çıkan "yardımcı tipi"nin, halk hikâyelerinin bir devamı olduğu düşünülen televizyon dizilerinde nasıl yer aldığına dair birtakım tespitler yapılmıştır. Söz konusu yardımcı tipi *Deli Yürek*, *Ezel* ve *Leyla ile Mecnun* dizilerindeki *Kuşçu*, *Ramiz Dayı* ve *Aksakallı Dede* karakterlerinin örnekleminde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Hikâyeleri, Televizyon Dizileri, Yardımcı Tipi, Bilge Tipi, Elektronik Kültür Ortamı.

Abstract

The transformation is one of the realities of people who struggled to live on the earth since thousands of years. This change phenomenon is also reflected in the oral products of the person who has to change the way of thinking and living depending on the changing nature and nature items. This process, in which the changing needs of the society is at its root, from myth to folktale and from epic to folk story, and also continued to live by changing the shape rather than disappearing when the electronic age came. In this context, a number of determinations have been made as to how the "helping character", which confronts the Turkish folk stories, takes place in the television series, which is thought to be a continuation of these. This helping character has been studied in the samples of *Deli Yürek*, *Ezel* and *Leyla&Mecnun* in the TV series on *Kuşçu*, *Ramiz Dayı* and *Aksakallı Dede* characters.

Keywords: Folk Stories, Tv Series, The Helping Character, The Wise Type, Electronic Culture Medium.

Giriş

Değişen tabiat şartlarına uyum sağlayarak yaşamak zorunda kalan insanoğlunun binlerce yıllık bilgi ve tecrübeyle oluşturduğu kültürel unsurları da canlılığını koruyabilmek için aynı uyumu göstermek zorundadır. Konuyla ilgili olarak Öcal Oğuz'a (2000: 106) göre halkbiliminde değişmez metin ve değişmez icra ortamı yoktur. Metin ve anlatım (icra) ortamının gelecek nesillere aktarılabilmesi ve bu sayede yaşayabilmesi için değişik formlara girmesi zorunlu bir hal alabilir. Bu bağlamda kültürel unsurlar, birincil kültür ortamından yazılı kültür ortamına, yazılı kültür ortamından da ikincil kültür ortamına aktarılırken birtakım değişimlere uğrayabilir (Ong, 1999). Bu değişime neden olan etkenlerin en başında işlev-ihtiyaç ilişkisi gelmektedir.

Dursun Yıldırım'a (1998: 37-38; 82) göre kayıt altına alınmış veya yazılı gelenekte var olan unsurlar, kayda geçirildikleri andaki özelliklerini korurken sözlü gelenekte yaşayan kültürel öğeler, kendi dinamizminin getirdiği sürekli değişim ve gelişim nedeniyle yapı, biçim, muhteva ve fonksiyon bakımından değişikliğe uğrar. Sözlü ürünler bağlamında gelenek, donuk ve statik bir yapıda değil içinde yaşadığı toplumun ihtiyaçlarına uygun bir biçimde değişen, gelişen ya da yeni geleneklerin doğmasını sağlayan dinamik bir yapıya sahiptir. Alan Dundes'a (1998: 108-109) göre ise bu durum, kontekst (bağlam) ile ilgilidir ve sözlü karakteri olan bütün ürünlerde kendini gösterir. Nerin Köse (2002: 504) de aynı görüşleri paylaşarak anlatımın içinde bulunduğu çevrenin ihtiyaçlarının, söz konusu ürünün farklı özellikler kazanmasına, bazı yerlerin atılıp eklenmesine ve hatta ifade şeklinin değişip yeni bir tür haline gelmesine yol açabilirliği üzerine durmaktadır.

Şeref Boyraz'a (2008: 107-113) göre sözlü ürünler bir süreklilik arz etmektedir. Toplumun değişen ihtiyaçlarına göre bazı motiflerini muhafaza eden sözlü anlatım türleri, sözgelimi bir masal olarak doğmuş

* Yrd. Doç. Dr., Iğdır Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü, ismail.abali@igdir.edu.tr

olsa da bir destana yahut halk hikâyesine dönüşebilir. Araştırmacıya göre bu dönüşüm, sadece yapı ve muhteva olarak değil icra bakımından da gerçekleşebilir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve her evde bir televizyon bulunması gerçeği karşısında sözlü ürünler, film ve dizi formatına geçmiş ve eskiden beri masal, halk hikâyesi dinlemeye alışkın olan dinleyicinin ihtiyacını karşılamaya başlamıştır. Dinleyicinin izleyici konumuna gelip pasifleştiği bu yeni kültürel ortamda, masal analarının yer aldığı samimi ortamın yerini elektronik ortam (Özdemir, 2005: 159), anlatıcının yerini televizyon, hikâye kahramanlarının yerini de Cüneyt Arkınlar ve Filiz Akınlar (Küçükbasmacı, 2013: 1069) almıştır.

Nebi Özdemir'e (2008: 225) göre Türk televizyonlarında gösterime giren pembe diziler, sözlü kültürdeki halk hikâyelerinin yerini almıştır. Heyecan ve gerilim unsurlarıyla kurgulanan, gözyaşı ve duygusallığın bolca kullanıldığı pembe diziler, merak hissi uyandıran bölüm sonlarıyla izleyiciyi kendine bağlamış ve sözlü gelenekteki halk hikâyeleri gibi günlerce, haftalarca beklenir hale gelmiştir. Bu bağlamda Mehmet Çevik (2015) halk hikâyeleri ile televizyon dizilerini çeşitli yönlerden karşılaştırarak bu düşünceyi desteklemiştir. Araştırmacıya göre televizyon dizileri; yapı, kurgu, icra ve fonksiyonları bakımından halk hikâyeleri ile büyük benzerlikler göstermektedir.

Sözlü anlatıların kaybolmayıp farklı türler dahilinde yaşaması ya da tür değişikliğine uğraması bağlamında, bünyesindeki motif ve epizotların da kanımızca aynı evrimi geçirmesi kaçınılmazdır. İnceleme kısmında ayrıntılı değineceğimiz üzere bu motiflerden biri de, sözlü anlatılarda kahramanın kendisinden sürekli akıl aldığı, başı her sıkıştığında ona ulaşmaya çalıştığı, kahramanı tehlikelerden koruyan ve onu sürekli gözeten *yardımcı tip*dir. Şaman ayinlerinde doğup halk hikâyesine dek değişik formlarda yaşayan bu tip, televizyon dizilerine de aksetmiş ve aynı işlevini farklı yöntemlerle icra etmiştir.

1. İncelemeye Esas Alınan Televizyon Dizileri

1.1. Deli Yürek:

Yönetmenliğini Osman Sınay'ın yaptığı ve 1998-2002 yılları arasında Show Tv ve Atv'de yayınlanan Deli Yürek, politik-aksiyon bir televizyon dizisidir. *Deli Yürek Bumerang Cehennemi* adlı bir sinema filmi de bulunan dizinin başlıca oyuncularında Oylum Öktem (*Feraye*), Zeynep Tokuş/Melda Bekcan (*Zeynep*) ve Demir Karahan (*Ağabey*) bulunmaktadır. Dizide kahraman tipini *Yusuf Miroğlu* karakteriyle Kenan İmirzalıoğlu, yardımcı tipini ise *Kuşçu* rolüyle Emin Gürsoy canlandırmıştır.

Dizinin özeti şu şekildedir: Askerden izne geldiği sırada kendisini bir terör eyleminin ortasında bulan Yusuf Miroğlu, bir anda mafyanın dikkatini çekmiş ve gelişen olaylar neticesinde mafya-politika ilişkisinin bir numaralı adamı olmuştur. Ezilen ve hakkı yenen sıradan vatandaşların kurtarıcısı konumuna gelen Yusuf Miroğlu önce Feraye'ye, onun öldürülmesinden sonra da mafya-siyaset dünyasının kilit ismi ve annesinin ölümüne sebep olan Ağabey'in kızı Zeynep'e âşık olur. Zaman zaman Ağabey'e olan nefreti ile kızı Zeynep'e olan aşkı arasında kalan Yusuf Miroğlu'nun sürekli akıl aldığı ve ilişkilerini onun öğütlerine göre belirlediği kişi ise Kuşçu'dur.

1.2. Ezel:

2009-2011 yılları arasında Show Tv ve Atv'de yayınlanan Ezel dizisinin yönetmenliğini Uluç Bayraktar yapmıştır. Dizinin başlıca oyuncularında Cansu Dere (*Eyşan*), Barış Falay (*Ali*), Yiğit Özşener (*Cengiz*), Haluk Bilginer (*Kenan Birkan*) ve Salih Kalyon (*Eyşan'ın babası*) bulunmaktadır. Dizinin kahraman tipini *Ömer/Ezel* rolüyle Kenan İmirzalıoğlu, yardımcı tipini ise *Ramiz Karaeski (Ramiz Dayı)* karakteriyle Tuncel Kurtiz canlandırmaktadır.

Dizinin özeti şu şekildedir: Bir tamirhanede çırak olarak çalışan Ömer, en yakın arkadaşları Ali ile Cengiz ve sevdiği kız Eyşan ile babasının ihanetine uğrayarak banka soygunu ve cinayetle suçlanıp hapse düşer. Hapishanede tanıştığı eski mafya babası Ramiz Karaeski'nin yardımlarıyla yüzünü değiştiren Ömer, Ezel adını da alarak hapisten kurtulur ve intikam planları yapmaya başlar. Kendisinin hapse düşmesinden sonra zengin olan arkadaşları ile Eyşan'ın hayatına giren Ezel, kendini neden hapse attırdıklarını öğrenmek amacıyla kimliğini gizleyip onlarla dost olur. İntikam duygusu ile Eyşan'a duyduğu aşk ve nefret arasında kalan Ezel aynı zamanda yer altı dünyasının da bir numaralı ismi haline gelir. İntikam, aşk ve yer altı dünyası üçgeninde sıkışıp kalan Ezel'in her daim yardımcısı Ramiz Dayı olmuştur.

1.3. Leyla ile Mecnun:

Absürt komedi dizisi olan Leyla ile Mecnun, 2011-2013 yılları arasında TRT 1'de yayınlanmış ve dizinin yönetmenliğini Onur Ünlü üstlenmiştir. Başlıca oyuncularında Ezgi Asaroğlu (*Leyla*), Serkan Keskin (*İsmail*), Cengiz Bozkurt (*Erdal Bakkal*), Osman Sonant (*Yavuz*) ve Ahmet Mümtaz Taylan'ın (*İskender*) bulunduğu dizide, kahraman tipini *Mecnun* rolüyle Ali Atay, yardımcı tipini ise *Aksakallı Dede* rolüyle Köksal Engür canlandırmıştır.

Dizinin özeti şu şekildedir: Uzunca bir çocuksuzluk döneminin ardından İskender'in bir oğlu olmuştur. Oğlunun bir kız çocuğuyla aynı yatakta yatırıldığını gören İskender, oğluna Mecnun, kıza da Leyla isimlerinin konmasını ve bunların beşik kertmesi olmasını önerir. 25 yıl sonra İskender, oğlu Mecnun'u da alarak beşik kertiği Leyla'yı istemeye gider; fakat kızın babası buna razı olmaz. Leyla'yı görüp ona âşık olan Mecnun, rüyasında çöllere düşer ve çölde Aksakallı Dede ile karşılaşır. Uyandıığında Aksakallı Dede'nin gerçek hayata gelmiş olduğunu gören Mecnun, Leyla'ya ve onun ölümünden sonra Sedef ile Şirin'e kavuşma macerasında sürekli Aksakallı Dede'den yardım istemeye başlar.

2. Halk Hikâyelerinde ve Televizyon Dizilerinde Yardımcı Tipi

Giriş bölümünde de ifade edildiği üzere sözlü anlatılar, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli işlevleri karşılamaya başlar ve bu durum da tür değişikliğine zemin hazırlar. İlkelerin dünya, evren ve yaşamları ile ilgili sorularını cevaplayan mitler, atlı-göçebe yaşam tarzını benimseyen toplumlarda destana, yerleşik hayata geçmiş toplumlarda ise halk hikâyesine dönüşmüştür. Bu sebeple halk hikâyelerindeki bazı motif ve epizotların incelenmesine daha eski dönemlerde ortaya çıkmış sözlü anlatılardan başlamak daha doğru olacaktır.

Eski Türk inanç sisteminde insanları tehlikelerden, doğa olaylarından ve diğer kötü ruhlardan koruyan "iyi ruhlar"ın varlığına inanılırdı. Abdülkadir İnan'ın (2000: 34) tespitlerine göre bu ruhlar; yeryüzünde bulunan, gözleri otuz günlük mesafeyi görebilen; ayın ve güneşin kırıntılarında yaratılmış, insanların hayatında meydana gelecek değişikliklerden haber veren ve daima insanları himayesinde bulunduran bir varlıktır. Ayın esnasında şamanı da kötü ruhlardan koruyan bu varlıklar, değişen toplum yapısı ve inanç sistemiyle birlikte farklı kimliklere bürünse de özünde aynı kalmıştır.

İslam öncesi Türk inanış sistemindeki bu iyi, yardımcı ve koruyucu ruhlar, masal metinlerimize de aks etmiş ve bu metinlerde de aynı işlevi farklı adlarla sürdürmüştür. Zümrüdüanka, konuşan at, geyik veya peri gibi mitolojik varlıklar haline gelen bu koruyucu ruhlar, İslamiyet'in etkisi ve eski atalar kültürünün kaynaşmasıyla da Hızır, aksakallı, derviş ya da pir isimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Pek çok masalda kendini gösteren bu derviş, iyi ruhların şamana yardım etmesi gibi, macerasında masal kahramanına yardım eder, onu kötülüklerden korur. Masalarda gözleri görmeyenlerin gözlerini açan, fakirlerin zengin olmasını sağlayan ve ölüleri diriltiren (Günay, 1983: 22-23), Hızır ya da derviş adıyla bilinen bu yardımcı tipleridir.

Türk kültüründe bilge/yardımcı tipinin en güzel örneği hiç şüphesiz Dede Korkut'tur. Dede Korkut; Oğuzların gaipten haber veren, her türlü zorlukta onlara yardımcı olan, her zaman danışıkları ve söylediklerini sorgusuz kabul ettikleri bir bilgedir (Ergin, 1997: 73). Oğuzlara göre Dede Korkut, aklın ve maneviyatın vücut bulduğu simgesel bir değerdir (Yardımcı, 2007: 61). Oğuz Kağan destanındaki bilge/yardımcı tipi ise Uluğ Türk'tür. Uluğ Türk, Oğuz Kağan'ın saygı duyduğu, yaşlı ve bilgili bir devlet adamıdır. Gördüğü rüya ile Oğuz'un cihan hakimiyeti felsefesini dile getirir. Manas destanında Manas'ın yardımcı/bilge tipi de Bakay Han'dır. Bakay Han, yardımları ve yol göstericiliği ile Manas'ı on yaşında ok atan, on dördünde de şehirleri fetheden usta bir savaşçı haline getirir (Zaloğlu, 2011: 99).

Destanlarda gaipten haber verme özelliği ve bilgeliği ön planda olan bu tipin halk hikâyelerindeki tezahüründe ise daha çok yardımcı olma niteliğinin ön planda olduğu ortadadır. Türk destanlarında kahramanın yiğit ve cesur olarak tahkiye edilmesi sonucunda bu tipin kahramana güvenlik sağlama, savaşma gibi alanlarda yardımcı olmasının beklenmesi çok anlamsız olacaktır. Bu nedenle söz konusu tip, destanlarda, -özellikle de kahramanlık destanlarında- daha çok akıl verme, yol gösterme veyahut gelecekte-gaipten haber verme işlevi taşır iken halk hikâyelerindeki genel fonksiyonu da hayatının her safhasında kahramana/âşığa yardımcı olmaktır.

Türk halk hikâyelerinde "Aksakallı ihtiyar", "Hızır", "derviş" gibi adlarla nitelendirilen ve her ihtiyacı olduğunda âşığın yanında olan yardımcı tipine yaşlı olması sebebiyle tecrübe sahibi oldukları izlenimi verilmiştir. Eski Türk inanışlarındaki koruyucu ruhlar inancı ve atalar kültürünün İslam'dan sonraki Hızır anlayışı ile kaynaşmasından ortaya çıktığı düşünülen *yardımcı derviş* (Ögel, 2002: 89) tipinin, kahramanın doğmasına vesile olma, adını koyma, güvenliğini sağlama, gelecekte haber verme, âşık olmasına vesile olma gibi birçok işlevi bulunmaktadır.

Halk hikâyelerinin devamı olduğunu düşündüğümüz ve incelemeye esas aldığımız dizilerden *Deli Yürek*'teki yardımcı tipi *Kuşçu*'dur. Dizide öncesi ve sonrasına dair hiçbir bilgi verilmeyen Kuşçu'nun kim olduğu tam olarak da bilinmemektedir. Fakat Kuşçu, 92. bölümde, polise ifade verdiği bir sahnede kendisini "*Adım Hızır, soyadım İlyas, babam Adem, anam Havva, doğum yerim Kal-u Bela*" sözleriyle tanıtmakta ve adeta Yusuf Miroğlu'nun yardımcı tipi olduğunu kendisi itiraf etmektedir. Kuşçu, ilk bölümden son bölüme kadar bir apartmanın terasında yaşayan, burada güvercin besleyen, birkaç eşyasından başka hiçbir

varlığı bulunmayan ve sürekli çay demleyip içen gizemli bir adam profilindedir. Günlük hayata dair herhangi bir aktivitede bulunduğu gözlemlenmeyen Kuşçu çevresindekilerce de *meczip* olarak tanınmaktadır. Dizinin kahramanı Yusuf Miroğlu'nun özellikle Feraye ve Zeynep'e olan aşkıdan dolayı girdiği çıkmazlarda, akıl aldığı tek kişi Kuşçu'dur. Kuşçu'nun en önemli özelliklerinden biri de Miroğlu'na nasihatler verirken sürekli hikâye anlatmasıdır. Anlattığı her hikâyeyi sanki oradaymış gibi tahkiye etmesi ve dizinin finalinde, Yusuf Miroğlu'nun ölümü üzerine küçük bir çocuğa "Allah insanları dünyaya saldıığında içlerinden birini deli yürek seçmiş; bu deli yürek bir zaman gelmiş Davut olmuş, bir zaman gelmiş Köroğlu olmuş, bir zaman gelmiş Dadaloğlu olmuş, bir zaman gelmiş Miroğlu olmuş. Nerede bir zulüm, haksızlık olsa Miroğlu orada olmuş" şeklinde sözler söylemesi Kuşçu'nun mistik bir kimliğe sahip olması ya da Hızır inancının diziyeye yansımaları olarak da yorumlanabilir.

Ezel dizisindeki yardımcı tipi ise *Ramiz Karaeski* veya herkesin hitap ettiği adıyla *Ramiz Dayı*'dır. Dizinin kurgusuna göre Ramiz Dayı, gençliğinde İstanbul'a gelmiş, tek başına kabadayılara kafa tutmuş, onları alt etmiş ve İstanbul'un en güçlü adamı olmuştur. Yıllarca hapiste yatmasına rağmen pek çok dost edinen Ramiz Dayı'nın her yerde ondan emirler bekleyen birçok adamı bulunmaktadır. Dizinin kahramanı Ezel'e ölünceye kadar yardım eden Ramiz Karaeski, onu kendisi gibi büyük bir kabadayı yapmak için eğitir. Ramiz Dayı da Kuşçu gibi eski hikâyelerden anlattığı bölümlerle Ezel'e öğütler verir.

Leyla ile Mecnun dizisindeki yardımcı tipi ise *Aksakallı Dede*'dir. Aksakallı Dede, halk hikâyelerindeki mistik derviş modeli esas alınarak yaratılmış bir karakter olmakla birlikte; uzun beyaz elbiseli, elinde asa bulunan, sarıklı ve beyaz sakallı olarak tasvir edilmiştir. Bu dünyadan olmadığı ve sadece rüyalarda görüldüğü dizinin en başında belirtilmiş olmasına rağmen Aksakallı Dede hem gerçek hayatta hem de rüyalarda ortaya çıkabilmektedir. Leyla'ya âşık olan Mecnun'a yardım etmek amacıyla gerçek hayata gelen Aksakallı Dede, dizinin absürtlüğüyle harmanlanmış bir şekilde onunla aynı evde yaşamaya başlamıştır. Aksakallı Dede'nin mistik kişiliğine paralel olarak gözden kaybolabilme, kılık değiştirme, gelecekte haber verme, zamanda yolculuk yapabilme gibi birçok olağanüstü yetenekleri bulunmaktadır. Zaman ve mekandan bağımsız bir profil çizen Aksakallı Dede'nin çok yaşlı ve ölümsüz olması da bir başka özelliğidir.

Söz konusu üç dizideki yardımcı tiplerinin hepsi de yaşça büyük, tecrübeli ve bilge bir kişiliğe sahiptir. Dizideki kahramanların karşılaştıkları sorunlar için öğütler veren yardımcı tiplerinin üçü de geçmişteki olaylardan ya da bazı hikâyelerden epizotlar anlatarak kahramanların problemlere kendilerinin çözüm bulmasını isterler. Böylece kahramanları hem tecrübe sahibi yapma hem de onlara bilgelik kazandırma amacını güderler.

2.1. Kahramanın Doğumunda Yardımcı Tipinin Rolü

Türk halk hikâyelerinde yardımcı dervişin (Hızır) çocuğu olmayan çiftlere yardım ettiği bilinmektedir. Derviş onlara elma yedirerek, hayır duada bulunarak çocuk sahibi olmalarına vesile olur. Kahramanın olağanüstü doğumuna zemin hazırlayan bu durum pek çok halk hikâyesinde karşımıza çıkmaktadır. Kerem ile Aslı (Günay, 1999: 101) ve Tahir ile Zühre (Türkmen, 1998: 210) hikâyelerinde çocuk sahibi olamayan çiftler dervişin verdiği elmayı yiyerek; Elif ile Mahmut (Alptekin, 1982: 28) hikâyesinde yine dervişin verdiği mavi boncuk sayesinde çocuk sahibi olmuşlardır. Asuman ile Zeycan (Kaya&Koz, 2000: 22) ile Kirmanşah (Alptekin, 1999: 134) hikâyelerinde ise derviş, çiftlerden kurban kesmelerini ister.

İncelemeye esas aldığımız diziler içerisindeki Deli Yürek ve Ezel'de kahramanın doğumu ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Leyla ile Mecnun dizisinde Mecnun'un doğumunda yardımcı tipinin etkisi büyüktür. Dizinin 1. bölümünde Mecnun'un babası İskender, bir akşam yemeğinde oğluna uzun zaman çocuk sahibi olamadıklarını ve sonunda tüp bebek olarak kendisinin dünyaya geldiğini anlatsa da 30. bölümde Aksakallı Dede, Mecnun ile Leyla'nın doğumunda ve birbirlerine âşık olmalarında kendisinin pay sahibi olduğunu Karabasan'a itiraf etmektedir. Aksakallı Dede'nin bu hareketi, halk hikâyelerinde çiftlerin çocuk sahibi olmalarındaki yardımcı tipinin işlevlerini hatırlatmaktadır.

2.2. Kahraman ile Yardımcı Tipinin Karşılaşması

Halk hikâyelerinde kahraman/âşık ile yardımcı tipinin ilk karşılaşması çoğunlukla rüyada gerçekleşmektedir. Rüyasında ilk defa pır/dervişle karşılaşan kahraman, genellikle onun elinden içtiği bade ile âşık olur ve yeni bir dünyaya geçiş yapar. Nitekim Kerem ile Aslıhan hikâyesinde Kerem, rüyasında kendini kırklar sofrasında bulur ve bir dervişin elinden dolu içerek âşık olur. Âşık Garip ile Şahsenem hikâyesinde de Garip, bir derviş vasıtasıyla kısmeti olacağı kızın elinden bade içerek âşıklık mertebesine ulaşır (Günay, 1999: 100-103).

Üzerinde çalıştığımız dizilerden Deli Yürek'te, kahraman Yusuf Miroğlu ile yardımcı tipi Kuşçu'nun ilk olarak ne zaman karşılaştığı ile ilgili bir bilgi mevcut değildir. Ezel dizisinde ise bu karşılaşma hapisanede gerçekleşmektedir. Arkadaşları ile sevdiği kız tarafından ihanete uğrayan Ömer hapse düşmüş ve Joseph Campbell'ın (2000: 117) "Balınanın Karnı" olarak nitelediği yeniden dönüşüm mekanına gelmiştir. Burada Ramiz Dayı ile karşılaşır ondan eğitim alan Ömer, hem fiziksel olarak hem de ruhen yepyeni bir kimlik kazanır Ezel adıyla dışarı çıkar ve ihanet edenlerden intikam alma planları yapar. Leyla ile Mecnun dizisindeki bu karşılaşma mekanı ise Mecnun'un rüyasındaki çöl sahnesidir. Beşik kertiği Leyla'yı görüp ona âşık olan Mecnun, artık çocukluk evresini bitirmiş ve erginlenmeye hazır hale gelmiştir. Yardımcı tipiyle tıpkı halk hikâyelerindeki âşıklar gibi çölde karşılaşan Mecnun, sonraki yaşamında hem rüyasında hem de gerçek hayatta Aksakallı Dede'den öğütler alır.

2.3. Yardımcı Tipinin Kahramanı Eğitmesi

Türk halk hikâyelerinde kahramanın eğitimi genellikle iki aşamada gerçekleştirilir. Kitabi bilgilerin öğretilmesi ve at binip kılıç kuşanma yetisinin kazandırılmasını içeren bu eğitimsel süreç, farklı mekanlarda cereyan edebilmektedir. Şah İsmail ve Bey Böyrek hikâyelerinde yer altındaki özel mahzenlerde gerçekleştirilen bu eğitim, Tahir ile Zühre hikâyesinde medresede, Burhan Şah hikâyesinde de okulda yapılmaktadır (Köse, 1997: 143-147). Emrah ile Selvihan hikâyesindeki eğitim ise Emrah'ın rüyasında gerçekleşmektedir. Rüyasında ilim sahibi olmadığı ve mektebe gitmediği için cahil kaldığından yakınan Emrah'a derviş, üç fincan bade sunmuş ve Emrah ilk fincandaki badeyi içerek bilgi ve ilim sahibi olmuştur (Günay, 1999: 105).

Araştırma konumuz olan Deli Yürek dizisinde Kuşçu'nun Yusuf Miroğlu'na olan eğitimi dizinin ilk bölümlerinden son bölümlerine kadar devam eder. Yusuf Miroğlu'nun aşk ve mafya arasında kalmış hayatının şekillenmesinde çok önemli bir yeri olan Kuşçu, örneğin, 51. bölümde Yusuf Miroğlu'nun kendisini çok güçlü zannettiğini, bunu değiştirmek için de Zeynep'i sevdiğini söylemesi için ona öğütler verir. Ezel dizisinde ise Ramiz Dayı'nın Ömer'i eğitip onu Ezel haline getirme süreci hapisanede başlamıştır. 3. Bölümde, 11 Eylül 2001 günü Amerika'daki terör saldırısını televizyondan izleyen Ramiz Dayı, Ömer'e "Bugünden sonra ne dünya aynı kalacak ne de sen" sözleriyle kendisini himaye altına aldığını belli eder ve eğitiminin ilk aşaması olarak da bazı kitapları okumasını ister. Hapisten çıktıktan sonra da Ömer'i/Ezel'i eğitmeye devam eden Ramiz Dayı, ona silah kullanma, yer altı dünyasında söz sahibi olma ve intikamını alabilmesi için zekice planlar yapmayı da öğretir. Eğitimi ölene dek sürdüren Ramiz Karaeski, ölümünden evvel Ezel'i kendisinin yerine İstanbul'un en büyük kabadayısı haline getirerek eğitiminin asıl amacının bu olduğunu ifade eder. Leyla ile Mecnun dizisinde ise Aksakallı Dede'nin Mecnun'u eğitmesi ilk bölümde, Mecnun'un Leyla'ya nasıl açılması gerektiğini anlatması ile başlar ve bu eğitim, dizinin son bölümüne kadar gerek mizahi gerek de duygusal bir şekilde devam eder. Leyla'nın ölümü üzerine Mecnun'un Leyla'yı geri getirme çabalarının doğuracağı sonuçlar, yeni tanıştığı Sedef ile Şirin adlı kızların arasında kalmasının getirdiği çıkmazlar ve Leyla'yı unutmaması gerektiği gibi konularda Mecnun, sürekli Aksakallı Dede'den yardım istemiştir. 22. ve 23. bölümlerde Aksakallı Dede'nin kendisinin kötü biri olmadığını anlaması için Mecnun'a çeşitli görevlerden oluşan özel bir eğitim vermesi de yardımcı tipinin kahramanı eğitmesi ise paralel bir durum arz etmektedir.

2.4. Kahramanın Âşık Olmasında Yardımcı Tipinin Rolü

Türk halk hikâyelerinde kahramanın âşık olmasındaki en büyük rol, doğumuna vesile olan, ona adını veren ve gurbete çıktığında onu sürekli koruyup kollayan, işlerini kolaylaştıran, her ihtiyacı olduğunda yanında biten derviş ya da Hızır'ındır. Kahraman, ıssız bir yerde uykuya daldığında rüyasına giren Hızır, derviş ya da pir; ona bir bade yahut dolu sunarak âşık olmasını sağlar. Nitekim Hurşit ile Mahmihi hikâyesinde Hurşit, rüyasında kırkların elinden bade içerek aşk hastalığına tutulmuştur (Sakaoğlu&Duymaz, 1996: 92). Emrah ile Selvihan hikâyesinde ise rüyasına giren Hz. Pir'in kendisine sunduğu üç fincan badenin üçüncüsü Emrah'ın Selvihan'a âşık olmasını sağlamıştır (Günay, 1999: 105-106). Kirmenşah hikâyesinde de Kirmenşah, rüyasında gördüğü üç ihtiyarın elinden bade içmiştir (Alptekin, 1999: 44). Derviş bazen de âşık olacağı kızın suretini kahramana göstererek onun âşıklık mertebesine ulaştırır. Elif ile Mahmut hikâyesinde (Alptekin, 1982: 30) Mahmut, bir ceylanın peşinden mağaraya gelir ve burada kırk aksakallı dervişin kendisine Elif'in suretini göstermesi ile ona âşık olur.

Üzerinde çalıştığımız dizilerden Deli Yürek ile Ezel'de kahramanın âşık olması ile ilgili yardımcı tipinin herhangi bir işlevi yoktur. Deli Yürek'te önce Yusuf Miroğlu'nun Feraye'ye, onun ölümünden sonra da Zeynep'e âşık olmasında Kuşçu'nun herhangi bir müdahalesi bulunmamaktadır. Ezel dizisinde de Ömer, yardımcı tipi olan Ramiz Dayı ile tanışmadan önce Eysan'a âşık olmuştur. Leyla ile Mecnun dizisinde ise Mecnun'un Leyla'ya âşık olması Aksakallı Dede'den bağımsız gibi algılsa da -30. bölümde

de ifade edildiği üzere- Leyla ile Mecnun'u aynı beşiğe koyan, beşik kertmesi olmalarını sağlayan ve aralarında ölümsüz bir aşk doğmasına vesile olan Aksakallı Dede'dir. Aynı bölümde, Karabasan ile konuşması esnasında Aksakallı Dede, Leyla ile Mecnun'un kaderlerinin bir yazıldığını ve kendisinin sadece işi kolaylaştırdığını ifade eder. Aksakallı Dede, ayrıca, Leyla'nın ölümünden sonra Mecnun'un âşık kimliğinin devam etmesi için de Leyla'nın organlarının Sedef ve Şirin'e bağışlanmasını sağlar.

2.5. Yardımcı Tipinin Kahramanın Ömür Boyu Yoldaşı/Koruyucusu Olması

Halk hikâyelerimizde yardımcı tipi, kahramanı ömür boyu tehlikelerden korumakta ve ona yoldaşlık yapmaktadır. Zira Tahir ile Zühre hikâyesinde Tahir, zindana kapatıldığında Hızır onu Zühre'nin köşküne götürür. Hikâye boyunca Tahir'in yanında olan Hızır, onu ve Zühre'yi ömür boyu hiç ayırmaz (Türkmen, 1998). Kerem ile Aslı hikâyesinde de Kerem'i soğuk kış mevsiminde dağda kalmaktan kurtaran (Duymaz, 2001: 268), Han Mahmut hikâyesinde ise arkadaşı ve sevgiliyle ölen Han Mahmut'u diriltiren (Görkem, 2000: 219) Hızır, yani yardımcı tipidir.

Deli Yürek dizisinde, Yusuf Miroğlu'nun her zaman yanında olan Kuşçu, bilgisiz ve tecrübesiz kaldığı anlarda ona sürekli öğütler vermektedir. 22. ve 23. bölümlerde Miroğlu, âşık olduğu Zeynep'i kız kardeşiyle tanıştırmak için eve getirmiş; fakat kız kardeşi ve kocası, Zeynep'i annelerinin katili Ağabey'in kızı olduğu için evde istememiştir. Ailesi ve sevdiği arasında kalan Yusuf Miroğlu ise akıl danışmak için Kuşçu'ya gitmiş, fakat onu hiçbir yerde bulamamıştır. Onun yokluğunda Yusuf Miroğlu, ruhen çökmüş bir hale girmiş; ancak Kuşçu'nun geri dönmesiyle kendine gelebilmiştir. Ezel dizisinde de en büyük yardımcısı Ramiz'in 61. bölümde ölmesinin ardından Ezel büyük bir boşluğa düşse de Dayı'nın kendisine öğrettikleri ve intikam duygusunun verdiği hürs ile ayakta kalabilmiştir. Leyla ile Mecnun dizisinde ise Aksakallı Dede birçok kez Mecnun'dan uzaklaşmış, dizinin mizahi hüviyeti dahilinde de Mecnun hiçbir işin altından kalkamamıştır. Başlı her sıkıştığında Aksakallı Dede'ye ulaşmaya çalışan Mecnun, onu aramak için 21. bölümde Yozgat'a bile gitmiştir. Hatta Aksakallı Dede'nin yokluğunda düşmanları Karabasan ve Benjamin, bu durumun kendileri için bir fırsat olduğunu sık sık dile getirmişlerdir.

Sonuç

Üzerinde çalıştığımız dizilerdeki yardımcı tiplerinin üçü de yaşlı, tecrübeli ve bilge bir kişiliğe sahiptir. Deneyim ve bilgilerini her daim kahramanlarla paylaşan ve onların erginlenmesini sağlayan bu yardımcı tipler, gerek eski hikâyelerden anlattıkları kıssalar gerek de kendi bilgeliğine dayanan öğütlerle yol gösterici özelliklerini dizilerin başından sonuna dek sürdürmüşlerdir.

Yardımcı tiplerden özellikle Kuşçu ve Aksakallı Dede mistik-mitolojik bir karaktere sahiptir. Her ikisinin de sıradan bir hayatı olmayıp dizide, önceki yaşamları hakkında herhangi bir bilgi de verilmemektedir. Özellikle Aksakallı Dede'nin sadece rüyalarda ortaya çıktığı Leyla ile Mecnun dizisinde açıkça belirtilmiştir. Kuşçu karakteri için bu durum çok belirgin olmamakla birlikte, dizi daha dikkatli seyredildiğinde, söz konusu tipin mistik kimliği açıkça fark edilecektir. Bu nedenle Kuşçu ve Aksakallı Dede'nin halk hikâyelerindeki Hızır/derviş/pir motifinin *bilinçli bir şekilde* diziyeye uyarlandığını söylemek kanımızca yanlış olmayacaktır. Ezel dizisinin yardımcı tipi Ramiz Karaeski ise gerek önceki yaşamına dair verilen bilgiler gerek de dizinin bölümlerindeki performansının getirdiği özellikler neticesinde sıradan bir insan profili çizse de başından geçen olaylardan edindiği tecrübelerle en az Kuşçu ve Aksakallı Dede karakterleri kadar bilge bir tiptir.

Halk hikâyelerinin günümüze yansımaları olarak kabul edilen televizyon dizileri; icra, kurgu, yapı ve bağlam olarak halk hikâyelerinden ayrılrsa da ihtiyaç-işlev ilişkisi ve muhteva bakımından halk hikâyeleriyle büyük bir benzerlik içerisindedir. Eskiden akşamları kahvehanelerde halk hikâyesi dinleyen insanlar, bugün televizyonlarda dizi izlemekte ve Kerem ile Aslı, Köroğlu veya Emrah ile Selvihan'ın destansı hikâyelerini dinlemek yerine günümüz düşünce yapısıyla yoğrulmuş karakterlerin hikâyelerini izlemeyi tercih etmektedir. Bugünün şartlarında kaçınılmaz olan bu durum, halk hikâyeleri bünyesindeki "yardımcı tipi"nin de içinde olduğu bazı motifleri dizilere aktarmıştır. İşte bu sebeple dizilerdeki söz konusu motiflerin günümüz şartlarına nasıl uyarlandığı, ihtiyaca cevap verip vermediği gibi konularda araştırmalar yapmak da folklorun yeni bir görevi haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat. (1982), "Elif ile Yaralı Mahmut Hikâyesi", *TFA*, s. 21-46.
ALPTEKİN, Ali Berat. (1999), *Kirmenşah Hikâyesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
BOYRAZ, Şeref, (2008). "Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler", *folklor/edebiyat*, S. 54, s. 105-118.
CAMPBELL, Joseph, (2000). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, İstanbul: Kambalçı Yayınevi.
ÇEVİK, Mehmet, (2015). "Televizyon Dizileri Halk Hikâyelerinin Modern Şekli Midir?", *Milli Folklor*, S. 106, s. 34-46.
DUNDES, Alan, (1998). "Doku, Metin ve Konteks" (Çev: Metin Ekici), *Milli Folklor*, S. 38, s. 108-109.

- DUYMAZ, Ali, (2001). *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGİN, Muharrem, (1997). *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları.
- GÖRKEM, İsmail, (2000). *Halk Hikâyeleri Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNAY, Umay, (1983). "Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 21-46.
- GÜNAY, Umay, (1999). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İNAN, Abdülkadir, (2000). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KAYA, Doğan&Koz, M. Sabri, (2000). *Halk Hikâyeleri I*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- KÖSE, Nerin, (1997). "Türk Halk Hikâyelerinde Kahramanın Eğitimi Üzerine", *Araştırmalar II*, Ankara: Milli Folklor Yayınları, s. 143-156.
- KÖSE, Nerin, (2002). "Tür ve Fonksiyon", *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri 26-28 Mayıs 2000*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 503-508.
- KÜÇÜKBASMACI, Gülten, (2013). "Elektronik Çağda Sözün Satıcıları: Radyo ve Televizyon", *Turkish Studies*, 8/4, s. 1063-1080.
- OĞUZ, Öcal, (2000). "Halk Bilimine Yansıyan Osmanlı İmajının Anlatım Ortamı Çözümlemeleri", *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 97-106.
- ONG, Walter J., (1999). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözün Teknolojileşmesi*, (Çev: Sema Postacıoğlu Banon), İstanbul: Metis Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin, (2002). *Türk Mitolojisi II. Cilt*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÖZDEMİR, Nebi, (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZDEMİR, Nebi, (2008). *Medya, Kültür ve Edebiyat*, Ankara: Geleneksel Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim&Duymaz, Ali, (1996). *Hurşit ile Mahmiş Hikâyesi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınevi.
- TÜRKMEN, Fikret, (1998). *Tahir ile Zühre*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YARDIMCI, Mehmet, (2007). *Destanlar*, Ankara: Ürün Yayınları.
- YILDIRIM, Dursun, (1998). *Türk Bitiği*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ZALOĞLU, Pınar, (2011). *Orta Asya ve Güney Sibirya Türklerinin Kahramanlık Destanlarında Yardımcı Tipler*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış YL Tezi.